

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (πρώτο τμήμα)

της 7ης Νοεμβρίου 2019 (*)

«Προδικαστική παραπομπή – Περιβάλλον – Εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων στο περιβάλλον – Συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων και πρόσβαση στη δικαιοσύνη – Αφετηρία προθεσμιών για την άσκηση προσφυγής»

Στην υπόθεση C-280/18,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, που υπέβαλε το Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα) με απόφαση της 21ης Μαρτίου 2018, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 24 Απριλίου 2018, στο πλαίσιο της δίκης

Alain Flausch,

Andrea Bosco,

Estienne Roger Jean Pierre Albrespy,

Σωματείο «Σύνδεσμος Ιητών»,

Σωματείο «Ελληνικό Δίκτυο – Φίλοι της Φύσης»,

Σωματείο «Σύλλογος Προστασίας και Περίθαλψης Άγριας Ζωής – ΣΠΠΑΖ»

κατά

Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας,

Υπουργού Οικονομικών,

Υπουργού Τουρισμού,

Υπουργού Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής,

παρισταμένης της:

105 Ανώνυμη Τουριστική και Τεχνική Εταιρεία Εκμετάλλευσης Ακινήτων,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (πρώτο τμήμα),

συγκείμενο από τους J.-C. Bonichot (εισηγητή), πρόεδρο τμήματος, M. Safjan και L. Bay Larsen, δικαστές,

γενική εισαγγελέας: J. Kokott

γραμματέας: R. Schiano, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 27ης Μαρτίου 2019,

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– οι A. Flausch, A. Bosco και E. Albrespy, καθώς και το Σωματείο «Σύνδεσμος Ιητών», το Σωματείο «Ελληνικό Δίκτυο – Φίλοι της Φύσης» και το Σωματείο «Σύλλογος Προστασίας και

Περιθάλψης Άγριας Ζωής – ΣΠΠΑΖ», εκπροσωπούμενοι από τους Γ. Δελλή και Α. Χασαπόπουλο, δικηγόρους,

- η 105 Ανώνυμη Τουριστική και Τεχνική Εταιρεία Εκμετάλλευσης Ακινήτων, εκπροσωπούμενη από τη Γ. Γιαννακούρου και τον Δ. Βαλάση, δικηγόρους,
- η Ελληνική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τους Κ. Γεωργιάδη, Γ. Καρισιάδη και Α. Μπάνο, καθώς και από τη Γ. Παπαδάκη,
- η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τους G. Gattinara, M. Noll-Ehlers και M. Κωνσταντινίδη, καθώς και από τη Μ. Πατακιά,

αφού άκουσε τη γενική εισαγγελία η οποία ανέπτυξε τις προτάσεις της κατά τη συνεδρίαση της 23ης Μαΐου 2019,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

- 1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία των άρθρων 6 και 11 της οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον (ΕΕ 2012, L 26, σ. 1, στο εξής: οδηγία ΕΠΕ).
- 2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ των Alain Flausch, Andrea Bosco και Estienne Roger Jean Pierre Albrespy, καθώς και του Σωματείου «Σύνδεσμος Ιητών», του Σωματείου «Ελληνικό Δίκτυο – Φίλοι της Φύσης» και του Σωματείου «Σύλλογος Προστασίας και Περιθάλψης Άγριας Ζωής – ΣΠΠΑΖ», αφενός, και του Υπουργού Περιβάλλοντος και Ενέργειας, του Υπουργού Οικονομικών, του Υπουργού Τουρισμού και του Υπουργού Ναυτιλίας και Νησιωτικής Πολιτικής, αφετέρου, σχετικά με την νομιμότητα των πράξεων περί εγκρίσεως της ανεγέρσεως σύνθετου τουριστικού καταλύματος στη νήσο Ίο (Ελλάδα).

Το νομικό πλαίσιο

Το δίκαιο της Ένωσης

- 3 Οι αιτιολογικές σκέψεις 7 και 16 της οδηγίας ΕΠΕ έχουν ως εξής:

«(7) Η χορήγηση αδείας για δημόσια και ιδιωτικά έργα που μπορεί να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον θα πρέπει να γίνεται μόνο μετά από εκτίμηση των σημαντικών επιπτώσεων που ενδέχεται να έχουν αυτά τα έργα στο περιβάλλον. Η εν λόγω εκτίμηση θα πρέπει να γίνεται με βάση τις κατάλληλες πληροφορίες που παρέχει ο κύριος του έργου και να συμπληρώνεται από τις αρχές, καθώς και το κοινό που μπορεί ενδεχομένως να αφορά το έργο.

[...]

(16) Η αποτελεσματική συμμετοχή του κοινού στη λήψη αποφάσεων παρέχει στο κοινό τη δυνατότητα να εκφράζει, και στον φορέα λήψης των αποφάσεων να λαμβάνει υπόψη, απόψεις και ανησυχίες ενδεχομένως σχετικές με τις εν λόγω αποφάσεις, ενισχύοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την εγκυρότητα και τη διαφάνεια της διαδικασίας λήψης αποφάσεων και συμβάλλοντας στην ευαισθητοποίηση του κοινού σε περιβαλλοντικά θέματα και στην εκ μέρους του υποστήριξη των αποφάσεων που λαμβάνονται.»

- 4 Το άρθρο 1, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής προβλέπει τα εξής:

«Για τους σκοπούς της παρούσας οδηγίας, ισχύουν οι ακόλουθοι ορισμοί:

[...]

- δ) “κοινό”: ένα ή περισσότερα φυσικά ή νομικά πρόσωπα καθώς και, σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία ή πρακτική, οι ενώσεις, οι οργανώσεις και οι ομάδες αυτών·
- ε) “ενδιαφερόμενο κοινό”: το κοινό το οποίο θίγεται ή ενδέχεται να θιγεί ή του οποίου διακυβεύονται συμφέροντα από τις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με το περιβάλλον που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2. Για τους σκοπούς του παρόντος ορισμού, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις που προάγουν την προστασία του περιβάλλοντος και ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις οι οποίες καθορίζονται από την οικεία εθνική νομοθεσία, θεωρούνται ότι έχουν συμφέροντα που διακυβεύονται·

[...]]».

5 Το άρθρο 2, παράγραφος 1, της εν λόγω οδηγίας ορίζει τα ακόλουθα:

«Τα κράτη μέλη λαμβάνουν όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να διασφαλισθεί ότι, πριν χορηγηθεί η άδεια, τα έργα τα οποία ενδέχεται να έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον λόγω, μεταξύ άλλων, της φύσεως, του μεγέθους ή της θέσεώς τους, υπόκεινται σε παροχή άδειας και εκτίμηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων. Αυτά τα έργα ορίζονται στο άρθρο 4.»

6 Όσον αφορά τη συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων, το άρθρο 6, παράγραφοι 2 έως 5, της οδηγίας ΕΠΕ έχει ως εξής:

«2. Το κοινό ενημερώνεται έγκαιρα, με ανακοινώσεις ή με άλλα πρόσφορα μέσα, όπως τα ηλεκτρονικά μέσα όπου αυτά είναι διαθέσιμα, για τα ακόλουθα ζητήματα σε αρχικό στάδιο των διαδικασιών λήψης αποφάσεων σχετικά με το περιβάλλον που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2, και, το αργότερο, μόλις καταστεί ευλόγως δυνατή η παροχή πληροφοριών:

- α) την αίτηση για [χορήγηση αδειάς]·
- β) το γεγονός ότι το έργο υπόκειται σε διαδικασία εκτίμησης των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και, ανάλογα με την περίπτωση, το γεγονός ότι έχει εφαρμογή το άρθρο 7·
- γ) λεπτομέρειες σχετικά με τις αρμόδιες αρχές που είναι υπεύθυνες για τη λήψη της απόφασης, τις αρχές από τις οποίες μπορούν να παρασχεθούν σχετικές πληροφορίες, και τις αρχές προς τις οποίες μπορούν να υποβληθούν παρατηρήσεις ή ερωτήματα καθώς και λεπτομέρειες του χρονοδιαγράμματος για τη διαβίβαση των παρατηρήσεων ή των ερωτημάτων·
- δ) τη φύση των πιθανών αποφάσεων ή, στην περίπτωση που υφίσταται, το σχέδιο απόφασης·
- ε) ένδειξη του κατά πόσον είναι διαθέσιμες οι πληροφορίες που συλλέγονται σύμφωνα με το άρθρο 5·
- στ) ένδειξη του χρονοδιαγράμματος και του τόπου παροχής των σχετικών πληροφοριών καθώς και των μέσων με τα οποία οι εν λόγω πληροφορίες καθίστανται διαθέσιμες·
- ζ) λεπτομέρειες όσον αφορά τις ρυθμίσεις περί της συμμετοχής του κοινού κατά την παράγραφο 5 του παρόντος άρθρου.

3. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σε εύλογο χρονικό διάστημα, τίθενται στη διάθεση του ενδιαφερόμενου κοινού τα ακόλουθα:

- α) κάθε πληροφορία που συλλέγεται σύμφωνα με το άρθρο 5·
- β) σύμφωνα με την εθνική νομοθεσία, οι κύριες εκθέσεις και συμβουλές που παρέχονται στην αρμόδια αρχή ή αρχές κατά τον χρόνο που το ενδιαφερόμενο κοινό ενημερώνεται σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου·

γ) σύμφωνα με τις διατάξεις της οδηγίας [2003/4/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 28ης Ιανουαρίου 2003, για την πρόσβαση του κοινού σε περιβαλλοντικές πληροφορίες (ΕΕ 2003, L 41, σ. 26)], πληροφορίες, πλην εκείνων οι οποίες αναφέρονται στην παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου, και έχουν σχέση με την απόφαση σύμφωνα με το άρθρο 8 της παρούσας οδηγίας και οι οποίες καθίστανται διαθέσιμες μόνο αφού έχει ενημερωθεί το ενδιαφερόμενο κοινό σύμφωνα με την παράγραφο 2 του παρόντος άρθρου.

4. Στο ενδιαφερόμενο κοινό παρέχονται έγκαιρα και πραγματικά δυνατότητες να συμμετάσχει στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων σχετικά με το περιβάλλον που αναφέρονται στο άρθρο 2, παράγραφος 2 και, για τον σκοπό αυτό, έχει το δικαίωμα να διατυπώνει παρατηρήσεις και γνώμες, όταν όλες οι επιλογές είναι ακόμη δυνατές, στην αρμόδια αρχή ή αρχές πριν από τη λήψη της απόφασης για τη [χορήγηση αδειάς].

5. Οι αναλυτικές ρυθμίσεις για να ενημερώνεται το κοινό, παραδείγματος χάριν, με τοιχοκόλληση σε ορισμένη ακτίνα ή δημοσίευση στις τοπικές εφημερίδες και για τη διαβούλευση με το ενδιαφερόμενο κοινό, παραδείγματος χάριν, με την υποβολή γραπτών προτάσεων ή τη διενέργεια δημοσκοπήσεων, καθορίζονται από τα κράτη μέλη.»

7 Όσον αφορά την απόφαση σχετικά με το σχέδιο έργου, το άρθρο 9, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΠΕ προβλέπει τα εξής:

«Εφόσον ληφθεί απόφαση για τη χορήγηση ή απόρριψη [αδειάς], η αρμόδια αρχή ή αρχές ενημερώνουν το κοινό σχετικά, σύμφωνα με τις ενδεδειγμένες διαδικασίες [...]».

8 Όσον αφορά τα ένδικα βοηθήματα, το άρθρο 11 της οδηγίας αυτής ορίζει τα ακόλουθα:

«1. Τα κράτη μέλη διασφαλίζουν ότι, σύμφωνα με τ[ην] εθνική έννομη τάξη τους, το ενδιαφερόμενο κοινό:

α) που έχει επαρκές συμφέρον, ή εναλλακτικά

β) που υποστηρίζει ότι επέρχεται προσβολή δικαιώματος, εάν αυτό απαιτείται ως προϋπόθεση από το διοικητικό δικονομικό δίκαιο ενός κράτους μέλους,

έχει πρόσβαση σε μια διαδικασία εξέτασης ενώπιον δικαστηρίου ή άλλου ανεξάρτητου και αμερόληπτου οργάνου συσταθέντος νομοθετικώς, προκειμένου να αμφισβητήσει την ουσιαστική ή τη διαδικαστική νομιμότητα αποφάσεων, πράξεων ή παραλείψεων που εμπίπτουν στις διατάξεις της παρούσας οδηγίας περί συμμετοχής του κοινού.

2. Τα κράτη μέλη καθορίζουν σε ποια φάση είναι δυνατόν να προσβάλλονται αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις.

3. Τα κράτη μέλη καθορίζουν τι αποτελεί επαρκές συμφέρον και τι προσβολή δικαιώματος, με σταθερό γνώμονα να παρέχεται στο ενδιαφερόμενο κοινό ευρεία πρόσβαση στη δικαιοσύνη. [...]»

Το ελληνικό δίκαιο

9 Κατά το άρθρο 1, παράγραφος 1, του νόμου 4014/2011, ο οποίος φέρει τον τίτλο «Περιβαλλοντική αδειοδότηση έργων και δραστηριοτήτων, ρύθμιση αυθαιρέτων σε συνάρτηση με δημιουργία περιβαλλοντικού ισοζυγίου και άλλες διατάξεις αρμοδιότητας Υπουργείου Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής» (ΦΕΚ Α' 209, στο εξής: νόμος 4014/2011), τα έργα του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα κατατάσσονται σε δύο κατηγορίες (Α και Β), αναλόγως των επιπτώσεών τους στο περιβάλλον. Η πρώτη κατηγορία (Α) περιλαμβάνει τα έργα και τις δραστηριότητες που ενδέχεται να προκαλέσουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον και για τα οποία απαιτείται μελέτη περιβαλλοντικών επιπτώσεων (στο εξής: ΜΠΕ), προκειμένου να επιβάλλονται ειδικοί όροι και περιορισμοί για την προστασία του περιβάλλοντος. Η δεύτερη κατηγορία (Β) περιλαμβάνει έργα με λιγότερο σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον.

- 10 Τα άρθρα 3, 4 και 19 του νόμου 4014/2011 ρυθμίζουν τη συμμετοχή του κοινού. Σύμφωνα με το άρθρο 12 του νόμου αυτού, η απόφαση έγκρισης περιβαλλοντικών όρων (στο εξής: ΑΕΠΟ) αντικαθιστά διάφορες άδειες και εγκρίσεις.
- 11 Το άρθρο 30, παράγραφος 9, του νόμου 4014/2011 περιλαμβάνει μεταβατική διάταξη προβλέπουσα ότι, μέχρι τη δημιουργία ηλεκτρονικού περιβαλλοντικού μητρώου, διατηρούνται σε ισχύ οι υφιστάμενες διατάξεις που αφορούν τη διαβούλευση με τους ενδιαφερομένους και τη διαδικασία συμμετοχής του κοινού στο πλαίσιο περιβαλλοντικής αδειοδότησεως. Βάσει των εν λόγω διατάξεων, η διαδικασία αυτή ενεργοποιείται με την ανάρτηση στο κατάστημα της οικείας περιφέρειας και με τη δημοσίευση στον τοπικό Τύπο ανακοίνωσης των στοιχείων του έργου, καθώς και πρόσκλησης προς κάθε ενδιαφερόμενο να λάβει γνώση και να διατυπώσει τις απόψεις του επί της ΜΠΕ του έργου.
- 12 Κατά το άρθρο 19α του νόμου 4014/2011, η ΑΕΠΟ αναρτάται υποχρεωτικά στο διαδίκτυο εντός ενός μηνός από την έκδοσή της. Η μη τήρηση της προθεσμίας αυτής συνεπάγεται την ακυρότητα της αδειάς. Με την ανάρτηση της ΑΕΠΟ στον ειδικό ιστότοπο, η οποία αντιστοιχεί με επιβαλλόμενη από τον νόμο δημοσίευση, τεκμαίρεται η πλήρης γνώση για κάθε ενδιαφερόμενο προκειμένου να ασκήσει αίτηση ακυρώσεως ή οποιοδήποτε άλλο ένδικο βοήθημα.
- 13 Βάσει του άρθρου 46 του προεδρικού διατάγματος 18/1989, το οποίο φέρει τον τίτλο «Κωδικοποίηση διατάξεων νόμων για το Συμβούλιο της Επικρατείας» (ΦΕΚ Α' 8), η αίτηση ακυρώσεως ασκείται, αν δεν ορίζεται διαφορετικά, εντός προθεσμίας 60 ημερών (90 ημερών για τους διαμένοντες στην αλλοδαπή) που αρχίζει από την επομένη της κοινοποίησεως της προσβαλλομένης πράξεως ή της δημοσιεύσεώς της, αν την τελευταία επιβάλλει ο νόμος ή, διαφορετικά, από τότε που ο αιτών έλαβε πλήρη γνώση της πράξεως. Κατά την έννοια της διατάξεως αυτής, όπως έχει παγίως κριθεί από τη νομολογία, όταν ο νόμος επιβάλλει την καθ' ορισμένο τρόπο δημοσίευση ατομικής διοικητικής πράξεως, η προθεσμία προς άσκηση αιτήσεως ακυρώσεως κατά της πράξεως αυτής αρχίζει ως προς μεν τους θιγομένους από την κοινοποίηση της πράξεως ή από τη γνώση του περιεχομένου της, για τους δε τρίτους ενδιαφερομένους από τη δημοσίευση της εν λόγω πράξεως.

Η διαφορά της κύριας δίκης και τα προδικαστικά ερωτήματα

- 14 Η διαφορά της κύριας δίκης συνδέεται με το σχέδιο δημιουργίας σύνθετου τουριστικού καταλύματος στη νήσο Ίο. Η νήσος αυτή, η οποία ευρίσκεται στο Αρχιπέλαγος των Κυκλάδων και υπάγεται στη διοικητική περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου (Ελλάδα), έχει έκταση περίπου 100 km² και περίπου 2 000 μόνιμους κατοίκους.
- 15 Το επίμαχο σχέδιο προβλέπει την ανέγερση ξενοδοχείου, τη δημιουργία κέντρου αναζωογόνησης spa, άλλων κατοικιών, καθώς και υποστηρικτικών έργων όπως μονάδας αφαλατώσεως, λιμενικών εγκαταστάσεων, τεχνητών παραλιών, γέφυρας για τη σύνδεση νησίδας με την ξηρά, οδικού δικτύου και άλλων δικτύων υποδομών. Το έργο αναπτύσσεται σε γήπεδο συνολικού εμβαδού 270 στρεμμάτων, με επιφάνεια καλύψεως η οποία υπερβαίνει τα 180 στρέμματα. Συνεπάγεται κατάληψη αιγιαλού, παραλίας και θαλάσσιας εκτάσεως.
- 16 Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία η οποία έχει εφαρμογή στην περίπτωση έργων της κατηγορίας του επίμαχου στην κύρια δίκη έργου, δηλαδή της κατηγορίας Α, εκπονήθηκε ΜΠΕ.
- 17 Στις 2 Αυγούστου 2013, δημοσιεύθηκε σε τοπική εφημερίδα της Σύρου (*Κοινή Γνώμη*) και αναρτήθηκε στο κατάστημα της περιφέρειας Νοτίου Αιγαίου, που ευρίσκεται στη νήσο Σύρο (Ελλάδα), η οποία απέχει από την Ίο 55 ναυτικά μίλια, πρόσκληση προς κάθε ενδιαφερόμενο προκειμένου να λάβει γνώση και να διατυπώσει τις απόψεις του επί της ΜΠΕ. Ο φάκελος της ΜΠΕ τηρείται επίσης στη Σύρο, όπου και επρόκειτο να διενεργηθεί η διαβούλευση.
- 18 Από τη διαβιβασθείσα στο Δικαστήριο δικογραφία προκύπτει ότι δεν υφίσταται καθημερινή συγκοινωνιακή σύνδεση μεταξύ Ίου και Σύρου και ότι το ακτοπλοϊκό ταξίδι διαρκεί αρκετές ώρες λόγω του ότι το δρομολόγιο δεν εκτελείται από σκάφος που αναπτύσσει υψηλή ταχύτητα, ενώ το κόστος της μεταβάσεως δεν είναι αμελητέο.

- 19 Στις 8 Αυγούστου 2014, εκδόθηκε η κοινή υπουργική απόφαση του Υπουργού Περιβάλλοντος, Ενέργειας και Κλιματικής Αλλαγής και του Υπουργού Τουρισμού, με την οποία εγκρίθηκε το έργο δημιουργίας σύνθετου τουριστικού καταλύματος στη νήσο Ίο, καθώς και οι περιβαλλοντικοί όροι που ισχύουν στην περίπτωση του.
- 20 Η απόφαση αυτή αναρτήθηκε στις 11 Αυγούστου 2014 στον ιστότοπο «Διαύγεια» και στις 8 Σεπτεμβρίου 2014 στον ιστότοπο «www.aero.greka.gr» τον οποίο τηρεί το Υπουργείο Περιβάλλοντος (στο εξής: ιστότοπος του Υπουργείου Περιβάλλοντος) και ο οποίος διαλαμβάνεται στο άρθρο 19α του νόμου 4014/2011.
- 21 Οι αιτούντες της κύριας δίκης, συγκεκριμένα δε τρία φυσικά πρόσωπα που είναι κύριοι ακινήτου στη νήσο Ίο, πλην όμως κατοικούν στο Βέλγιο, την Ιταλία και τη Γαλλία, αντιστοίχως, καθώς και τρία σωματεία, προσέβαλαν ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου την ΑΕΠΟ της 8ης Αυγούστου 2014, με αίτηση ακυρώσεως η οποία ασκήθηκε μόλις στις 19 Φεβρουαρίου 2016.
- 22 Οι ως άνω αιτούντες διατείνονται ότι έλαβαν γνώση της από 8 Αυγούστου 2014 ΑΕΠΟ μόλις στις 22 Δεκεμβρίου 2015, όταν αντιλήφθηκαν την εκτέλεση εργασιών για τη λειτουργική σύνδεση του χώρου του σύνθετου τουριστικού καταλύματος.
- 23 Η 105 Ανώνυμη Τουριστική και Τεχνική Εταιρεία Εκμετάλλευσης Ακινήτων, δηλαδή η δικαιούχος των σχετικών με το έργο εγκρίσεων και αδειών εταιρία, παρενέβη στη δίκη προβάλλοντας ότι το ένδικο βοήθημα είχε ασκηθεί εκπροθέσμως.
- 24 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Συμβούλιο της Επικρατείας (Ελλάδα) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο τα ακόλουθα προδικαστικά ερωτήματα:

- «1) Τα άρθρα 6 και 11 της οδηγίας [2011/92], ερμηνευόμενα σε συνδυασμό προς τις διατάξεις του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, μπορεί να ερμηνευθούν ότι έχουν την έννοια ότι είναι συμβατές προς αυτά διατάξεις του εθνικού δικαίου, όπως αυτές εκτέθηκαν στις σκέψεις 8, 9 και 10 [της απόφασης περί παραπομπής], στις οποίες προβλέπεται ότι οι διαδικασίες που προηγούνται της έκδοσης απόφασης έγκρισης περιβαλλοντικών όρων έργων και δραστηριοτήτων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον (δημοσιοποίηση των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, ενημέρωση και συμμετοχή του κοινού στη διαβούλευση) ενεργούνται και ελέγχονται κατά κύριο λόγο από την ευρύτερη διοικητική μονάδα της Περιφέρειας και όχι του οικείου Δήμου;
- 2) Τα άρθρα 6 και 11 της οδηγίας [2011/92], ερμηνευόμενα σε συνδυασμό προς τις διατάξεις του άρθρου 47 του [Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων], μπορεί να ερμηνευθούν ότι έχουν την έννοια ότι είναι συμβατό προς αυτά σύστημα διατάξεων του εθνικού δικαίου, όπως αυτό εκτέθηκε στις αυτές σκέψεις, στο οποίο τελικώς προβλέπεται ότι η δημοσιοποίηση των αποφάσεων έγκρισης περιβαλλοντικών όρων έργων και δραστηριοτήτων που έχουν σημαντικές επιπτώσεις στο περιβάλλον, με την ανάρτηση αυτών σε ειδικό δικτυακό τόπο, δημιουργεί τεκμήριο πλήρους γνώσης για κάθε ενδιαφερόμενο προκειμένου να ασκήσει το προβλεπόμενο κατά την κείμενη νομοθεσία ένδικο βοήθημα [αίτηση ακυρώσεως ενώπιον του Συμβουλίου της Επικρατείας] εντός προθεσμίας εξήντα (60) ημερών, λαμβανομένων υπόψη των νομοθετικών προβλέψεων για τη δημοσιοποίηση των μελετών περιβαλλοντικών επιπτώσεων, την ενημέρωση και συμμετοχή του κοινού στη διαδικασία έγκρισης περιβαλλοντικών όρων των εν λόγω έργων και δραστηριοτήτων, οι οποίες θέτουν στο επίκεντρο των διαδικασιών αυτών την ευρύτερη διοικητική μονάδα της Περιφέρειας και όχι του οικείου Δήμου;»

Επί των προδικαστικών ερωτημάτων

Επί του πρώτου ερωτήματος

- 25 Με το πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν το άρθρο 6 της οδηγίας ΕΠΕ έχει την έννοια ότι κράτος μέλος δύναται να διεξάγει τις σχετικές με ορισμένο έργο διαδικασίες συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων στην έδρα της

αρμόδιας περιφερειακής διοικητικής αρχής και όχι στον Δήμο όπου βρίσκεται ο τόπος υλοποίησης του έργου αυτού.

- 26 Επισημαίνεται συναφώς ότι το άρθρο 6, παράγραφος 5, της οδηγίας ΕΠΕ καταλείπει ρητώς στα κράτη μέλη τη μέριμνα επακριβούς καθορισμού των όρων τόσο της ενημερώσεως του κοινού όσο και της διαβουλεύσεως του ενδιαφερομένου κοινού.
- 27 Υπό τις συνθήκες αυτές, ελλείπει κανόνων του δικαίου της Ένωσης όσον αφορά τους διαδικαστικούς όρους υπό τους οποίους τα κράτη μέλη πρέπει να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις τους περί ενημερώσεως του κοινού και συμμετοχής του στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων σχετικά με το περιβάλλον, εναπόκειται, κατά πάγια νομολογία, στην εσωτερική έννομη τάξη εκάστου κράτους μέλους να ρυθμίζει το ζήτημα των εν λόγω όρων βάσει της αρχής της διαδικαστικής αυτονομίας, υπό την προϋπόθεση, πάντως, ότι οι όροι αυτοί δεν είναι λιγότερο ευνοϊκοί εκείνων που διέπουν παρεμφερείς περιπτώσεις εσωτερικού χαρακτήρα (αρχή της ισοδυναμίας) και ότι δεν καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπέρμετρα δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που παρέχει η έννομη τάξη της Ένωσης (αρχή της αποτελεσματικότητας) (βλ., κατ' αναλογία, απόφαση της 20ής Οκτωβρίου 2016, Danqua, C-429/15, EU:C:2016:789, σκέψη 29).
- 28 Πρέπει, ευθύς εξ αρχής, να αποκλειστεί κάθε αμφιβολία ως προς την τήρηση της σχετικής με την αρχή της ισοδυναμίας προϋποθέσεως σε περίπτωση περιβαλλοντικής αδειοδοτήσεως όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης. Πράγματι, υπό την επιφύλαξη διακριβώσεων που απόκεινται στο αιτούν δικαστήριο, από τη διαβιβασθείσα στο Δικαστήριο δικογραφία δεν προκύπτει, ούτε άλλωστε υποστηρίχθηκε, ότι παρεμφερείς περιπτώσεις διέπονται από εθνικούς διαδικαστικούς όρους ευνοϊκότερους σε σχέση με εκείνους οι οποίοι προβλέπονται για την εφαρμογή της οδηγίας ΕΠΕ και οι οποίοι εφαρμόστηκαν στην υπόθεση της κύριας δίκης.
- 29 Όσον αφορά την αρχή της αποτελεσματικότητας, αντιθέτως, το αιτούν δικαστήριο προβληματίζεται όσον αφορά τρία ζητήματα που άπτονται της επίμαχης στην υπόθεση της κύριας δίκης διαδικασίας.
- 30 Το αιτούν δικαστήριο μνημονεύει, πρώτον, τον τρόπο ενημερώσεως του κοινού για την ύπαρξη του σχεδίου έργου και για τη διαβούλευση της οποίας αντικείμενο επρόκειτο να αποτελέσει το σχέδιο αυτό.
- 31 Υπενθυμίζεται συναφώς ότι, βάσει του άρθρου 6, παράγραφος 4, της οδηγίας ΕΠΕ, στο ενδιαφερόμενο κοινό πρέπει να παρέχονται πραγματικές δυνατότητες να συμμετάσχει εγκαίρως στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων επί ζητημάτων σχετικών με το περιβάλλον.
- 32 Κατά συνέπεια, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στο σημείο 53 των προτάσεών της, δεν αρκεί αφεαυτής οποιαδήποτε μορφή ανακοινώσεως. Πράγματι, οι αρμόδιες αρχές πρέπει να διασφαλίζουν ότι οι χρησιμοποιούμενοι δίαυλοι ενημερώσεως μπορούν ευλόγως να θεωρούνται πρόσφοροι για την πληροφόρηση των μελών του ενδιαφερομένου κοινού, προκειμένου να δώσουν σε αυτά επαρκή δυνατότητα να τηρούνται ενήμερα για τις σχεδιαζόμενες δραστηριότητες, τη διαδικασία λήψεως αποφάσεων και τις δυνατότητές τους να συμμετάσχουν εγκαίρως στη διαδικασία.
- 33 Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να κρίνει αν οι απαιτήσεις αυτές τηρήθηκαν κατά τη διαδικασία που προηγήθηκε της υποθέσεως της κύριας δίκης.
- 34 Ωστόσο, προκειμένου να δοθεί λυσιτελής απάντηση στο αιτούν δικαστήριο, επισημαίνεται ότι, καθόσον, κατά την ημερομηνία δημοσιοποίησεως της προσκλήσεως προκειμένου το κοινό να λάβει γνώση της ΜΠΕ και να διατυπώσει τις απόψεις του επ' αυτής, η πλειονότητα των ενδιαφερομένων διέμενε στη νήσο Ίο ή είχε την κυριότητα ακινήτου ευρισκομένου στη νήσο αυτή, η ανάρτηση στο κατάστημα της περιφερειακής διοικητικής αρχής, η οποία εδρεύει στη Σύρο, έστω και συνοδευόμενη από δημοσίευση σε τοπικό έντυπο της τελευταίας αυτής νήσου, δεν φαίνεται ότι μπορούσε να συμβάλει επαρκώς στην ενημέρωση του ενδιαφερομένου κοινού.
- 35 Τυχόν αντίθετη εκτίμηση θα μπορούσε να στηριχθεί μόνο στη διαπίστωση ότι η εν λόγω τοπική εφημερίδα είχε, κατά τον χρόνο των πραγματικών περιστατικών, ευρύτατη κυκλοφορία και ιδιαιτέρως μεγάλη αναγνωσιμότητα στην Ίο. Σε αντίθετη περίπτωση, τρόποι ενημερώσεως του κοινού όπως οι επιλεγέντες στην υπόθεση της κύριας δίκης θα μπορούσαν να θεωρηθούν επαρκείς μόνον ελλείψει

άλλων πλέον πρόσφορων μέσων επικοινωνίας, τα οποία θα μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν οι αρμόδιες αρχές, χωρίς, πάντως, να καταβάλουν δυσανάλογες προσπάθειες, όπως είναι η ανάρτηση στα πλέον πολυσύχναστα σημεία της νήσου Ίου ή στον ίδιο τον τόπο υλοποιήσεως του έργου.

- 36 Δεδομένου ότι το Δικαστήριο δεν έχει στη διάθεσή του ακριβή στοιχεία όσον αφορά τον τρόπο διανομής και κυκλοφορίας της τοπικής εφημερίδας στην Ίο, απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να διακριβώσει, με γνώμονα όσα εκτέθηκαν στην προηγούμενη σκέψη, αν η ενημέρωση του ενδιαφερομένου κοινού ήταν επαρκής όσον αφορά την επίμαχη διαδικασία.
- 37 Το αιτούν δικαστήριο διατυπώνει επιφυλάξεις, δεύτερον, ως προς τον τόπο όπου τέθηκε στη διάθεση του κοινού ο φάκελος που περιέχει τα στοιχεία σχετικά με το επίμαχο στην υπόθεση της κύριας δίκης έργο.
- 38 Συναφώς, οι συνθήκες προσβάσεως στον φάκελο της διαδικασίας συμμετοχής πρέπει να παρέχουν στο ενδιαφερόμενο κοινό τη δυνατότητα να ασκεί αποτελεσματικώς τα δικαιώματά του, όπερ προϋποθέτει δυνατότητα ευχερούς προσβάσεως στον εν λόγω φάκελο.
- 39 Ενδεχόμενες δυσχέρειες του ενδιαφερομένου κοινού κατά την προσπάθεια αυτή μπορούν, πάντως, να δικαιολογηθούν από την ύπαρξη δυσανάλογης διοικητικής επιβαρύνσεως της αρμόδιας αρχής.
- 40 Μολονότι απόκειται στο αιτούν δικαστήριο να κρίνει αν οι απαιτήσεις αυτές τηρήθηκαν κατά τη διαδικασία στην οποία ανάγεται η διαφορά της κύριας δίκης, διαπιστώνεται ότι για την εκτίμηση αυτή πρέπει να ληφθούν υπόψη, όπως επισήμανε η γενική εισαγγελέας στα σημεία 71 και 72 των προτάσεών της, η προσπάθεια την οποία έπρεπε να καταβάλει το ενδιαφερόμενο κοινό προκειμένου να μεταβεί ακτοπλοϊκώς από την Ίο στη Σύρο και οι δυνατότητες που είχαν οι αρμόδιες αρχές προκειμένου, χωρίς να καταβάλουν δυσανάλογες προσπάθειες, να καταστήσουν δυνατή την πρόσβαση στα στοιχεία του φακέλου στην Ίο.
- 41 Τρίτον, οι αμφιβολίες που διατηρεί το αιτούν δικαστήριο αφορούν, τέλος, τον τρόπο διεξαγωγής της διαδικασίας διαβουλεύσεως στη Σύρο.
- 42 Πρέπει να υπομνησθεί συναφώς ότι, κατά το άρθρο 6, παράγραφος 5, της οδηγίας ΕΠΕ, οι ακριβείς όροι της διαβουλεύσεως με το ενδιαφερόμενο κοινό καθορίζονται από τα κράτη μέλη, η δε διάταξη αυτή απλώς μνημονεύει, χάριν παραδείγματος, «την υποβολή γραπτών προτάσεων ή τη διενέργεια δημοσκοπήσεων».
- 43 Στο αιτούν δικαστήριο απόκειται να διακριβώσει αν τηρήθηκε συναφώς η αρχή της αποτελεσματικότητας κατά την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης διαδικασία, εξετάζοντας την τήρηση απαιτήσεων ανάλογων με τις μνημονευθείσες στις σκέψεις 38 και 39 της παρούσας αποφάσεως.
- 44 Ως εκ τούτου, στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6 της οδηγίας ΕΠΕ έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να διεξάγει τις σχετικές με έργο διαδικασίες συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων στην έδρα της αρμόδιας περιφερειακής διοικητικής αρχής και όχι στον Δήμο όπου βρίσκεται ο τόπος υλοποιήσεως του έργου αυτού, όταν οι συγκεκριμένοι όροι διεξαγωγής δεν διασφαλίζουν την ουσιαστική τήρηση των δικαιωμάτων του ενδιαφερομένου κοινού, στοιχείο του οποίου η διακριβωση απόκειται στο αιτούν δικαστήριο.

Επί του δευτέρου ερωτήματος

- 45 Με το δεύτερο προδικαστικό ερώτημα, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινισθεί αν, λαμβανομένης υπόψη της απαντήσεως στο πρώτο ερώτημα, τα άρθρα 9 και 11 της οδηγίας ΕΠΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, στην οποία προβλέπεται ότι η δημοσιοποίηση της εγκρίσεως έργου διά της αναρτήσεως σε ειδικό ιστότοπο αποτελεί την αφετηρία προθεσμίας 60 ημερών για την άσκηση ενδίκου βοηθήματος.
- 46 Καταρχάς, πρέπει να υπομνησθεί ότι το άρθρο 11 της οδηγίας ΕΠΕ, το οποίο αφορά εν μέρει το ερώτημα αυτό, έχει ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι το πεδίο εφαρμογής του περιορίζεται μόνο στις

- πτυχές διαφορές οι οποίες συνίστανται στην προβολή του δικαιώματος του ενδιαφερομένου κοινού να συμμετέχει στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων σύμφωνα με τους συγκεκριμένους κανόνες που καθορίζονται συναφώς από την οδηγία. Αντιθέτως, δεν εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής του άρθρου αυτού τα ένδικα βοηθήματα τα οποία στηρίζονται στις λοιπές διατάξεις της εν λόγω οδηγίας, κατά μείζονα δε λόγο τα ένδικα βοηθήματα τα οποία στηρίζονται σε οποιοδήποτε άλλο νομοθέτημα, είτε της Ένωσης είτε των κρατών μελών (πρβλ. απόφαση της 15ης Μαρτίου 2018, North East Pylon Pressure Campaign και Sheehy, C-470/16, EU:C:2018:185, σκέψεις 36 και 39).
- 47 Πάντως, το άρθρο 11 της οδηγίας ΕΠΕ τυγχάνει εφαρμογής σε περίπτωση όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, μολονότι το ένδικο βοήθημα αφορά αποκλειστικώς την απόφαση περί αδειοδοτήσεως και όχι ζητήματα συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων.
- 48 Πράγματι, το άρθρο 11, παράγραφος 2, της οδηγίας ΕΠΕ ορίζει ότι τα κράτη μέλη καθορίζουν το στάδιο της διαδικασίας κατά το οποίο είναι δυνατόν να προσβάλλονται αποφάσεις, πράξεις ή παραλείψεις που προβλέπονται στο άρθρο 11, παράγραφος 1, της οδηγίας αυτής.
- 49 Από απάντηση, όμως, της Ελληνικής Κυβερνήσεως σε ερώτηση που έθεσε το Δικαστήριο κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση προκύπτει ότι, κατά το ελληνικό δίκαιο, ενδεχόμενες πλημμέλειες σχετικές με τη συμμετοχή του κοινού πρέπει να εγείρονται στο πλαίσιο της αιτήσεως ακυρώσεως της τελικής αποφάσεως περί αδειοδοτήσεως.
- 50 Εν συνεχεία, επισημαίνεται ότι, βάσει του άρθρου 9, παράγραφος 1, της οδηγίας ΕΠΕ, η αρμόδια αρχή ή οι αρμόδιες αρχές ενημερώνουν το κοινό, σύμφωνα με τις ενδεδειγμένες διαδικασίες, για την απόφαση περί χορηγήσεως αδείας ή περί απορρίψεως της σχετικής αιτήσεως αδείας. Μολονότι η διάταξη αυτή προβλέπει ορισμένες προϋποθέσεις όσον αφορά το περιεχόμενο της γνωστοποιήσεως, ουδόλως μνημονεύει τη διαδικασία που πρέπει να ακολουθηθεί.
- 51 Δεδομένου, επίσης, ότι στην οδηγία ΕΠΕ δεν προβλέπεται κανένας κανόνας σχετικός με την αφετηρία και τον υπολογισμό των προθεσμιών για την άσκηση ενδίκου βοηθήματος, διαπιστώνεται ότι βούληση του νομοθέτη της Ένωσης ήταν τα ζητήματα αυτά να καταλείπονται στη διαδικαστική αυτονομία των κρατών μελών, τηρουμένων των αρχών της ισοδυναμίας και την αποτελεσματικότητας που μνημονεύθηκαν στη σκέψη 27 της παρούσας αποφάσεως, λαμβανομένου δε υπόψη ότι, εν προκειμένω, επίμαχο φαίνεται να είναι μόνον το ζήτημα της τηρήσεως της δεύτερης από τις αρχές αυτές για λόγους αντίστοιχους εκείνων που εκτέθηκαν στη σκέψη 28 της παρούσας αποφάσεως.
- 52 Συναφώς, το αιτούν δικαστήριο δεν πρέπει να διατηρεί αμφιβολίες ως προς την αρχή της αποτελεσματικότητας όσον αφορά την ανάρτηση της αποφάσεως στο διαδίκτυο ή την ύπαρξη προθεσμίας για την άσκηση ενδίκου βοηθήματος.
- 53 Πράγματι, το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας ΕΠΕ μνημονεύει ρητώς τα ηλεκτρονικά μέσα, εφόσον αυτά είναι διαθέσιμα, ως τρόπο ενημερώσεως του κοινού.
- 54 Όσον αφορά τις προθεσμίες ασκήσεως ενδίκου βοηθήματος, πρέπει να υπομνησθεί ότι το Δικαστήριο έχει δεχθεί ότι ο καθορισμός εύλογων αποκλειστικών προθεσμιών για την άσκηση ενδίκου βοηθήματος είναι συμβατός με την αρχή της αποτελεσματικότητας, χάριν της ασφάλειας δικαίου η οποία προστατεύει τόσο τον ενδιαφερόμενο όσο και την οικεία διοικητική αρχή, έστω και αν, εξ ορισμού, η παρέλευση των εν λόγω προθεσμιών συνεπάγεται την απόρριψη, εν όλω ή εν μέρει, του ασκηθέντος ενδίκου βοηθήματος (πρβλ. απόφαση της 20ής Δεκεμβρίου 2017, Caterpillar Financial Services, C-500/16, EU:C:2017:996, σκέψη 42).
- 55 Ειδικότερα, το Δικαστήριο δεν θεωρεί υπέρμετρη δυσχέρεια την επιβολή προθεσμιών ασκήσεως ενδίκου βοηθήματος των οποίων αφετηρία είναι η ημερομηνία κατά την οποία ο ενδιαφερόμενος έλαβε ή τουλάχιστον όφειλε να έχει λάβει γνώση της γνωστοποιήσεως (πρβλ. αποφάσεις της 27ης Φεβρουαρίου 2003, Santex, C-327/00, EU:C:2003:109, σκέψεις 55 και 57, της 6ης Οκτωβρίου 2009, Asturcom Telecomunicaciones, C-40/08, EU:C:2009:615, σκέψη 45, και της 8ης Σεπτεμβρίου 2011, Rosado Santana, C-177/10, EU:C:2011:557, σκέψη 96).
- 56 Αντιθέτως, δεν θα ήταν συμβατό με την αρχή της αποτελεσματικότητας να αντιτάσσεται σε ορισμένο πρόσωπο η προθεσμία σε περίπτωση κατά την οποία η συμπεριφορά των εθνικών αρχών, σε

συνδυασμό με την ύπαρξη της προθεσμίας, θα είχε ως συνέπεια να στερεί από το πρόσωπο αυτό κάθε δυνατότητα να επικαλεσθεί τα δικαιώματά του ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, δηλαδή σε περίπτωση κατά την οποία η εκπρόθεσμη άσκηση του ενδίκου βοηθήματος οφείλεται σε συμπεριφορά των αρχών (πρβλ. απόφαση της 19ης Μαΐου 2011, Ιαία κ.λπ., C-452/09, EU:C:2011:323, σκέψη 21).

- 57 Τέλος, από το άρθρο 11, παράγραφος 3, της οδηγίας ΕΠΕ συνάγεται ότι τα κράτη μέλη πρέπει να επιδιώκουν την επίτευξη του σκοπού της παροχής ευρείας προσβάσεως στη δικαιοσύνη κατά τη θέσπιση των κανόνων περί ενδίκων βοηθημάτων στον τομέα της συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων (πρβλ. αποφάσεις της 11ης Απριλίου 2013, Edwards και Pallikaropoulos, C-260/11, EU:C:2013:221, σκέψεις 31 και 44, και της 17ης Οκτωβρίου 2018, Klohn, C-167/17, EU:C:2018:833, σκέψη 35).
- 58 Μπορεί να αναφερθεί, συναφώς, ότι, όπως συνάγεται από την απάντηση στο πρώτο προδικαστικό ερώτημα, το ενδιαφερόμενο κοινό πρέπει να ενημερώνεται επαρκώς και εγκαίρως για τη διαδικασία αδειοδότησεως και για τις δυνατότητές του συμμετοχής σε διαβούλευση. Εάν τούτο δεν συμβαίνει, όμως, τα μέλη του ενδιαφερόμενου κοινού δεν μπορούν να αναμένουν ότι θα ενημερωθούν για την τελική απόφαση περί αδειοδότησεως.
- 59 Τούτο ισχύει κατά μείζονα λόγο υπό συνθήκες όπως οι επίμαχες στην υπόθεση της κύριας δίκης. Πράγματι, απλώς και μόνον η δυνατότητα προσβάσεως εκ των υστέρων σε απόφαση περί αδειοδότησεως στον ιστότοπο του Υπουργείου Περιβάλλοντος δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως ικανοποιητική υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας, δεδομένου ότι, ελλείψει επαρκούς πληροφόρησεως όσον αφορά την έναρξη της διαδικασίας συμμετοχής του κοινού, ουδείς μπορεί να θεωρηθεί ότι πρέπει να ενημερώνεται για τη δημοσίευση της αντίστοιχης τελικής αποφάσεως.
- 60 Κατά συνέπεια, στο δεύτερο προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι τα άρθρα 9 και 11 της οδηγίας ΕΠΕ έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία έχει ως αποτέλεσμα να αντιτάσσεται σε μέλη του ενδιαφερόμενου κοινού προθεσμία για την άσκηση ενδίκου βοηθήματος της οποίας αφετηρία συνιστά η δημοσιοποίηση της εγκρίσεως έργου διά της αναρτήσεως στο διαδίκτυο, όταν τα μέλη αυτά του ενδιαφερόμενου κοινού δεν είχαν προηγουμένως τη δυνατότητα να ενημερωθούν επαρκώς για τη διαδικασία αδειοδότησεως σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής.

Επί των δικαστικών εξόδων

- 61 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (πρώτο τμήμα) αποφαίνεται:

- 1) Το άρθρο 6 της οδηγίας 2011/92/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 13ης Δεκεμβρίου 2011, για την εκτίμηση των επιπτώσεων ορισμένων σχεδίων δημοσίων και ιδιωτικών έργων στο περιβάλλον, έχει την έννοια ότι δεν επιτρέπει σε κράτος μέλος να διεξάγει τις σχετικές με έργο διαδικασίες συμμετοχής του κοινού στη διαδικασία λήψεως αποφάσεων στην έδρα της αρμόδιας περιφερειακής διοικητικής αρχής και όχι στον Δήμο όπου βρίσκεται ο τόπος υλοποιήσεως του έργου αυτού, εφόσον οι συγκεκριμένοι όροι διεξαγωγής δεν διασφαλίζουν την ουσιαστική τήρηση των δικαιωμάτων του ενδιαφερομένου κοινού, στοιχείο του οποίου η διακρίβωση απόκειται στο αιτούν δικαστήριο.
- 2) Τα άρθρα 9 και 11 της οδηγίας 2011/92 έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε ρύθμιση, όπως η επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης, η οποία έχει ως αποτέλεσμα να αντιτάσσεται σε μέλη του ενδιαφερόμενου κοινού προθεσμία για την άσκηση ενδίκου βοηθήματος της οποίας αφετηρία συνιστά η δημοσιοποίηση της εγκρίσεως έργου διά της αναρτήσεως στο διαδίκτυο, όταν τα μέλη αυτά του ενδιαφερόμενου κοινού δεν είχαν προηγουμένως τη

δυνατότητα να ενημερωθούν επαρκώς για τη διαδικασία αδειοδότησεως σύμφωνα με το άρθρο 6, παράγραφος 2, της οδηγίας αυτής.

Bonichot

Safjan

Bay Larsen

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 7 Νοεμβρίου 2019.

Ο Γραμματέας

Ο Πρόεδρος του πρώτου
τμήματος

A. Calot Escobar

J.-C. Bonichot

* Γλώσσα διαδικασίας: η ελληνική.